

Ata Binmek Ok Atmak.

Dr. H. Ritter

Türklerin eskidenberi tabii bir istidat ile silahşorlukta, askerlikte ve bütün harp sanatlarında şarkın sair irklarına fark olageldikleri tarihen sabit ve umumiyetle teslim edilmiş bir hakikattir. Bu tabii istidadın neticesi olarak Türk olmayan şark hükümdarları hülefâyı abbâsiye devrinden beri ordularını Türklerden terkip etmeyi muvafık görmüşlerdir. Bu siyasetin, aksi tesir ederek, icat edenlerin arzularına muhalif bir netice verdiği, yâni memlûklerin maliklerine galip geldikleri, memurlukdan gittikçe amir oldukları ve nihayette Türklerin Türk olmayan hükümdarların köleleri olmak şöyle dursun bilakis Türk olmayan milletlerin başına geçtikleri ve onlara hükümdar oldukları malum ve meşhurdur.

Fakat Türklerin askerî faikiyetini anlamak için yalnız umumî tarih kitaplarına bakmak kâfi değildir. Aşağıda gösterileceği vechile harp sanatları ve riyazeti bedeniye (spor) hakkında yazılan kitaplarda da Türklerin bu tabii istidadını ispat edecek birçok malûmat bulunabilir. İstanbul kütüphanelerinde nushalarına sık sık tesadüf edilen bu kitaplar üç kısma ayrılabilir. Birinci kısım sevkülceş ve tabiiyeye ait kitaplardır ki biz bunlardan burada sarfınazar ettik. İkinci kısım «Füruşiye» yani atabinmek, atı terbiye etmek ve at üstünde muharebe etmekten bahseden ipolojik kitaplardır. Üçüncü kısmı «ilmür - remy» yani ok atmak ilmi hakkında yazılan eserlerdir.

Füruşiye kitaplarının en eskisi Abbâsi halifelerinden Mütevekkil için mirahuru İbni ahi Hazzam Huttali'ye isnat ediliyor. [1]

Bu adam, nispetinden anlaşıldığına göre çin ve arap membalarında eskiden cins atların şöretî münasebetiyle zikrolunan Huttal vilayetine neşet etmiştir. Kendisi kitabının bir yerinde at riyazeti sanatının en büyük

[1] Nushaları İstanbulda çoktur. Mesela Veliddin 3174, Ayasofya 2899. Baytarlığa ait olan birinci kısmı Osmanlıcaya tercüme edilmiştir (Fatih 3535). Füruşiye ait üçüncü kısmı Mısır memlûklerinin lehçesine çevrilmiştir (Topkapı sarayı 3468) dir. «Der İslam» mecmuası cilt 18, s. 116-154 de ki makaleme bak.

üstatları balhlılar olduklarını ve bunların Sasani padişahların ananesini muhafaza ettiklerini söylüyor. Müellifin hangi irdtan olduğu isminden anlaşılmasa da halife Mütevekkil zamanında mirahorların Türk olmaları müstab'at değildir. Hernasılsa bu kitap sonradan mısır Türkleri arasında büyük bir rağbete Mazhar olmuş olmalıdırki Mevcut nushaların hemen hepsi mısır memlûkları için yazılmıştır. Bu kitapta iki nokta calibi dikkattir. Cins at yetiştirmekle meşhur olmak üzere arapları biliyoruz. Hakikaten arabistanın ovaları ve çölleri at yetiştirilmesine çok müsait şarait gösterdiğini kimse inkar etmeyecektir. Fakat Bedevilerin suvarilikte maharetlerinin pek iptidai bir seviyede olduğu ve bugün süvarilikten istenilen şaraitten pek uzak olduğunda bedevî hayatını yakından gören seyyahlar müttafiktir. Bu gün at terbiyesinin esası manejde icra edilen sistematik talim ve trening adediliyor. Böyle bir şey araplarda yoktur. Halbuki İbni Ahi Hazzama isnat edilen kitapta bugünkü at terbiyesi usulüne çok benzer bir maneş talimi vash edildğini görüyoruz [1] ki o herhalde mısır Türkleri tarafından muntazaman tatbik edilegelmiştir. İkinci nokta daha mühimdir: Kitabın üçüncü kısmında mahdut bir meydanda at üstünde icra edilecek bir muharebe oyunu çok tafsilatlı bir surette tarif olunuyorki avrupa şövalyeleri tarafından «Tournoi» ismi altında icra edilen muharebe oyununun diğeri bir şekilden başka bir şey değildir. Demek ki Mısır memluklerinde «tournoi»lar vardı. Bu oyunun en büyük ustaları olmak üzere Seyfeddin Tokuz ile Necmeddin Eyüp er - Rammah zikrolunuyor. Necmeddin Eyübün «bendleri» yani mizrak darbeleri o kadar meşhur idi ki bunlar hakkında ayrıca kitaplar telif edilmiştir [2].

Biz burada mutehassısların dikkatini bu kitaplara celp etmekle iktifa ediyoruz. Şevaleri ve turnova tarihinin inkişafından bahsetmek ilmi salahiyyetimizden harictir. Zikrolunan turnovadan mada başka muharebe oyunları da vardı. Mesela avrupalıların «Vogelschiessen» ismile meşhur olan ok atmak müsabakasına benzer bir kabak oyunu halkayı mizrak ile kapmak, birer takım suvarilerden mürekkep iki kol ile meydanda hendesi şekiller vücuda getirmek (*Karussel*) [3] gibi oyunlar vardı.

Türklerin sipahilikte gösterdikleri maharet çok parlak isede muharebe oyunlarının başka bir sahasında daha parlak muvaffakiyetler kazanmış-

[1] İpologlerin nazari dikkatini bu noktaya ilk celp eden fransız konsolosu Louis Mercier'dir: *La Parure des Cavaliers et l'insigne des Preux* Paris, Geuthner 1924 (Sahife 382-385 ye bak!). M. Mercier dahi bu usulün arap olmyanlar tarafından icat edildiği zannıdadır.

[2] Mesela Fatih 3509.

[3] Bu oyun hakkında trabluslu Lacinin çok güzel ve renkli resimlerle süslenmiş bir kitabı vardır (Topkapı sarayı, Üçüncü Ahmet kütüphanesi, 3512 numaralı nusha.).

lardır ki, o sahada dünyanın bütün milletleri onlardan çok geri kalmışlar ve onların kırdıkları rekorlara uzaktan bile yetişememişlerdir. Bu da *ok atmaktır*. Avrupada ve bilhassa İngilterede bu güne kadar yaşayan tirendaz cemiyetleri vardır ki onların rekorları 100 metreyi çok tecavüz etmemektedir. Halbuki Türk tirendazlarının 300 métreden fazla ok attıkları rivayet olunuyor. Demek ki bu sporda dünya rekoru daima Türklerin elinde idi. Filhakika etnoğrafya mütehassislere Türk yayının maruf olan bütün sair yay cinslerine faik olduğunu söylüyorlar. Bunun sebebini 1850 senesinde vefat eden Mustafa Kaninin, «Telhis Resail er - Rumat» nam eserinde Türk yayının imâli hakkında verdiği çok mufassal malumattan anlayabiliriz. Türk yayıcı ustalarının vücuda getirdikleri yaylar kelimenin bütün manasiyle dünyanın hiç bir tarafında misli görülmeyen şaheserlerdiler ve Türk sanatının o zamanki yüksekliğine parlak bir şahadet teşkil ediyor. Bir Türk yayını imal için beş altı sene lazımdı ve imalinde italyan keman ustalarının keman yapmakta gösterdikleri büyük ustalık ve itina ile mukayese edilebilir bir meharet gösteriliyordu [1]. Türklerin bu sporda faikiyetinin ikinci sebebi Türk tirendazlarının derin düşünölmüş ve sistematik idman (trening) lerinde aranmalıdır. Filhakika bu eski Türk sporu modern bir sporun bütün şeraitini haizdi. Tirendazlar modern bir spor cemiyetinde adet olduğu gibi muhtelif sınıflara ayrılıyorlardı. Sporcunun boyuna ve ahvâli bedeniyesine uyar muhtelif « istil » ler de vardı ki bunlardan herbirine o istilde meşhur bir imamın ismi veriliyordu. Bu istillerin ihtilafı muhtelif vucut tiplerinin hususiyetlerinden tamamen istifadeyi temin ediyordu. Bundan mada tirendazların tedricî terbiyeleri o kadar muntazam ve düşünölmüşü ki bununla yalnız bugünkü büyük şampiyonların her gün muntazaman icra ettikleri treningi ile mukayese edilebilir. İşte bu sebeplerden olacaktır ki Türkler ok atmaktan sporunda dünyanın sair milletlerine bu kadar faik idiler. Bu gün İngilterede Fransada ve İsviçrede tirendaz cemiyetleri varken bu sporun asil vatanı olan Türkiyede artık bu spora rağbet gösterilmeyor. Fakat Türk sporu tarihinin bu parlak sahifesini tamamen de unutmamak lazımdır zannederim. Herhalde Türk dili tarihiyle meşgul olanlar da Türk spor ve sanat ıstılahlarıyla dolu olan bu kitapları gözden uzak tutmamalı ve yapılacak büyük millî Türk lügati için bu zengin hazinelerden dahi istifade etmelidirler.

---

[1] Joachim Hein, *Bogenhandwerk und Bogensport bei den Osmanen*, Berlin 1925
"Der Islam", mecmuası cilt 14 ve 15.